

Vzdělávací program : Transthorakální ultrazvuk plic a hrudníku

Princip

Ultrazvuk se stal nezbytným nástrojem v běžné péči klinických lékařů mnoha oborů. Ultrazvuk plic a hrudníku se také dostal do běžné klinické praxe mnoha oborů. Jde o dobře dostupnou neinvazivní diagnostickou metodu, jejíž principy je možné si relativně snadno a rychle osvojit po náležité edukaci. Senzitivita a specifita UZ vyšetření plic a hrudníku je v mnoha pracích udávána jako vyšší ve srovnání s rentgenovým snímkem plic u stavů jako jsou pneumothorax, pleurální výpotek a pneumonie^{1,2}.

Strukturovaná výuka sonografie obecně se dle představ a doporučení odborných společností skládá z teoretické přípravy a praktického tréninku s postupným získáváním kompetencí^{3,4}. Při analýze výuky plicní sonografie se ukázalo, že tč. neexistuje validovaná metoda struktury a formy edukace a že se požadavky mezi jednotlivými zeměmi liší. Současně byla studována efektivita výcviku a hledány metody evaluace kompetencí školenců⁵. Na podkladě těchto prací je tento vzdělávací program založen na strukturovaném výcviku s validací získaných vědomostí a dovedností školenců.

Struktura vzdělávacího programu :

- A. Teoretická příprava v základech ultrazvuku pro klinickou sonografii**
- B. Úvodní kurz shrnující základní teorii a praxi UZ plic a hrudníku**
- C. Individuální praktická příprava pod dohledem lektora**
- D. Validace znalostí a dovedností s udělením I. úrovně kompetencí /licence I. stupně/**
- E. Další vzdělávání a praxe v oboru s cílem udržení získaných kompetencí obsahující i proces recertifikace.**
- F. Pokračující kurz doplňující teorii a praxi UZ plic a hrudníku na pokročilé úrovni**
- G. Individuální praktická příprava pod dohledem lektora**
- H. Validace znalostí a dovedností s udělením II. úrovně kompetencí /licence II. stupně/**

- I. Další vzdělávání a praxe v oboru s cílem udržení získaných kompetencí obsahující i proces recertifikace**
- J. Eventuální kvalifikace v CEUS a elastografických metodách v plicní sonografii je pak volitelnou nástavbou nad II.úroveň kompetencí.**

Minimem vzdělávacího programu je dosažení I.úrovně kompetencí (D) a jejího následného udržení (E). Takto kvalifikovaní lékaři mohou vykonávat činnost bez odborného dozoru v rozsahu kompetencí příslušejícím této úrovni odbornosti a vykazovat ZP „základní kód pro sonografii plic a hrudníku,„. Absolvováním celého vzdělávacího programu (II.úrovně) se pak stávají plně kvalifikovanými v celém rozsahu VP a mohou vykazovat „ i kód pro prokročilou sonografii plic a hrudníku,„ , pokud v rámci konkrétního vyšetření využijí i kompetence II.úrovně. Případné využití CEUS a elastografie pak vyžaduje získání této příslušné kompetence dle jiného vzdělávacího programu a opravňuje vykazovat navíc dodatkový kód k vyšetření.

A. Teoretická příprava v základech ultrazvuku pro klinickou sonografii

Doporučujeme absolvovat kurz či obsahově identický e-learningový program shrnující základy porozumění vzniku a optimalizace UZ obrazu⁶. Teoreticky jsou zde probrány fyzikální principy ultrazvuku, jeho interakce s tkáněmi, principy a typy zobrazení, princip kontrastního vyšetření a elastografie, bezpečnost ultrazvuku, principy, nastavení a optimalizace Dopplerovského vyšetření, optimalizace zobrazení, artefakty a sonografická propedeutika. Prakticky pak dostanou účastníci možnost vyzkoušet si přístup k a ovládání přístroje spolu s nastavením základních parametrů zobrazení.

Podmínky pro personální obsazení kurzu: kurz splňuje kritéria ČLK dle Stavovského předpisu č.16.

B. Úvodní kurz shrnující základní teorii a praxi UZ plic a hrudníku

Úvodní kurz má za cíl seznámit posluchače se základní terminologií používanou v sonografii hrudníku, vysvětlit podstatu jednotlivých zobrazených artefaktů i skutečných struktur, zopakovat fyziologickou anatomii hrudníku, struktur horní a dolní hrudní apertury, podbráničního prostoru a supraklavikulární oblasti a tuto pak prezentovat v sonoanatomických obrazech, dále pak zobrazení fyziologických dějů v hrudníku během respirace a dechového cyklu. Součástí je i prezentace základních patologií – pneumothoraxu, fluidothoraxu, patologie vlastní pleury, subpleurálních plicních patologií, patologií hrudní stěny, mediastina a supraklavikulární oblasti. Zmíněna je i role plicní sonografie v diferenciální diagnostice akutní těžké dušnosti. Na závěr pak zmiňuje princip UZ navigovaných intervencí a jejich možné aplikace se zaměřením na punkci/drenáž pleurálního výpotku. Součástí kurzu je i praktická výuka – demonstrace a nácvik vyšetřovacího protokolu a zobrazení fyziologických nálezů na figurantech či pacientech a nácvik punkčních technik pod sonografickou kontrolou na fantomech.

Podmínky pro personální obsazení kurzu: kurz splňuje kritéria ČLK dle Stavovského předpisu č.16 v podobě obsazení garanta kurzu, kurz je zaštitěn ČSUM. Garant kurzu je lékař s licencií II. stupně v sonografii plic a hrudníku, další přednášející mají minimálně licenci I.stupně a dvouletou praxi od získání této licence. Minimální délka trvání kurzu je 15 vyučovacích hodin. Při praktických cvičeních během kurzu je maximální poměr školeneček : školitel = 5. Kurz je zakončen testem, jehož úspěšné absolvování je průkazem pochopení základních principů a umožňuje uchazeči pokračovat v dalším strukturovaném výcviku⁷.

C. Individuální praktická příprava pod dohledem lektora

Po absolvování úvodního kurzu skládajícího obdrží účastník vzdělávání logbook, kde bude zaznamenávat samostatně vyšetřené případy uvedené jako povinná vyšetření. Daná vyšetření vykoná pod odborným dohledem a následně potvrzena školitelem s licencií II. stupně, popř. s licencií I. stupně a minimálně 2-letou praxí v sonografii plic a hrudníku od získání této licence.

Nároky na počty samostatných vyšetření v logbooku pro dosažení licence I. stupně:

Minimálně 200 vyšetření UZ plic a hrudníku za současné detekce minimálně
50x pleurálního syndromu,
10x pneumotoraxu,
20x plicní konsolidace,
20x intersticiálního syndromu a
25x provedení sonografického zaměření pleurálního výpotku.

D. Validace znalostí a dovedností s udělením I. úrovně kompetencí /licence I. stupně/

Po dosažení počtu vyšetření provedených dle logbooku proběhne kontrola těchto výkonů v logbooku a přezkoušení pod dohledem lektora/školitele (nositele licence II. stupně). V rámci objektivitu a zajištění kvality je doporučeno sestavit zkoušku dle validovaného procesu evaluace, např. LUS-OSAUS⁵.

Během zkoušky musí účastník vzdělávání prokázat tyto znalosti a dovednosti:

Ovládání přístroje, optimalizace obrazu, hygiena práce s UZ a dokumentace vyšetření. Indikace k vyšetření a limitace UZ plic a hrudníku, systematický přístup k vyšetření. Správná identifikace cílových anatomických struktur v anatomických oblastech vyjmenovaných v popisu úvodního kurzu, správná identifikace fyziologických dějů a jejich odlišení od patologie, prokázat znalosti diagnostiky pneumothoraxu, pleurálního syndromu, intersticiálního syndromu a správné detekce subpleurálních konsolidací a schopnost správné sonografické identifikace místa pro pleurální punkci. V rámci diferenciální diagnostiky akutní

těžké dušnosti je uchazeč schopen demonstrovat provedení BLUE protokolu (kromě venózní části, tato tematika spadá do kurikula základní cévní sonografie a je nutno si tyto znalosti doplnit jiným kurzem). Uchazeč současně zná limitace svých kompetencí a případně dokáže referovat pacienta k vyšetření lékařem s úrovní kompetencí II. stupně.

Pokud účastník vzdělávání uspěje, obdrží od ČSUM licenci I. stupně pro poskytování UZ plic a hrudníku s platností na dobu 5 let.

Nositel licence I. stupně v UZ hrudníku by měl rozpoznat normální anatomii bránice a pleury, rozpoznat pleurální výpotek s různými echogenními vlastnostmi, rozpoznat pleurální ztlustění a odlišit jej od výpotku, rozpoznat konsolidaci plicní tkáně (zánět, atelektáza, tumor, embolie), identifikovat srdce, velké cévy mediastina, játra, slezinu a ledviny, zhodnotit výpotek a provést UZ zaměřenou pleurální punkci event. hrudní drenáž.

Školenec může v tomto bodě VP ukončit a pouze si udržovat získanou úroveň kompetencí nebo může pokračovat dále s cílem získání II. úrovně kompetencí:

E. Pokračující kurz doplňující teorii a praxi UZ plic a hrudníku na pokročilé úrovni

Pokračující kurz má za cíl seznámit posluchače teoreticky s pokročilými znalostmi ze sonografie plic a hrudníku – podrobnější analýzou charakteristik plicních konsolidací, jejich reakcí na léčbu a jejich pokročilejší diferenciální diagnostiku, diferenciální diagnostiku intersticiálních syndromů a kombinovaných nálezů, posouzení charakteru perfuze ložisek v plicích i mimo plíce a jejího významu pro diferenciální diagnostiku, shrnutí aktuálních studií a literatury v oboru plicní a hrudní sonografie se zdůrazněním nových aplikací sonografie a jejich postavení. Další částí je praktický nácvik UZ navigace v reálném čase pro punkční a bioptické techniky. Největší část kurzu je věnována praktické výuce na klinickém pracovišti respirační medicíny s vyšetřováním pacientů i s použitím pokročilých technik, diskuzí nad nálezy a diferenciálně diagnostickou rozvahou.

Podmínky pro personální obsazení kurzu: kurz splňuje kritéria ČLK dle Stavovského předpisu č.16 v podobě obsazení garanta kurzu, kurz je zaštitěn ČSUM. Garant kurzu je lékař s licencií II. stupně v sonografii plic a hrudníku, další přednášející mají minimálně licenci I.stupně a dvouletou praxi od získání této licence. Minimální délka trvání kurzu je 15 vyučovacích hodin. Při praktických cvičeních během kurzu je maximální poměr školenc : školitel = 5.

F. Individuální praktická příprava pod dohledem lektora

Pro zažádání o licenci II. stupně musí žadatel mít nejméně 1 rok zkušeností s UZ vyšetřením od získání licence I. stupně, musí doložit písemné prohlášení potvrzené vedoucím pracoviště žadatele o provedení nejméně 100 UZ vyšetření v posledním roce před podáním této žádosti a absolvovat Pokračující kurz sonografie plic a hrudníku (v posledních 3 letech). Daná vyšetření vykoná pod odborným dohledem a jsou potvrzena školitelem s licencií II. stupně.

G. Validace znalostí a dovedností s udělením II. úrovně kompetencí /licence II. stupně/

V případě splnění podmínek v bodě F následuje zkouška, splněním pak získává uchazeč licenci II. stupně v sonografii plic a hrudníku.

Během zkoušky musí účastník vzdělávání prokázat tyto dovednosti:

Kromě požadavků obsažených v popisu vědomostí a dovedností pro získání licence I.stupně dokáže uchazeč podrobně popsat charakteristiky konsolidací a patologií pleury a pleurální dutiny, zná základní znaky zvyšující suspekci na maligní charakter postižení lymfatických uzlin, identifikuje expanzivní procesy mediastina, dokáže kvalifikovaně používat Dopplerovské metody (barevné mapování a spektrální analýza). Na základě nálezů a klinických dat poté zvládne zformulovat diferenciálně diagnostickou rozvahu, vhodně indikovat další vyšetřovací či léčebné zákroky a sonograficky poté sledovat a posoudit další vývoj onemocnění. Dokáže posoudit charakter perfuze plicních i mimoplicních ložisek a provést UZ v reálném čase navigovanou punkci/biopsii/drenáž.

Pokud účastník vzdělávání uspěje, obdrží od ČPFS licenci II. stupně pro poskytování UZ plic a hrudníku s platností na dobu 5 let.

H. Další vzdělávání a praxe v oboru s cílem udržení získaných kompetencí obsahující i proces recertifikace

Prodloužení licencí I. i II. stupně na dobu dalších 5ti let vyžaduje

- Prokazatelnou pokračující praxi v UZ plic a hrudníku (minimálně 100 vyšetření ročně)
- Účast na vzdělávacích aktivitách se sonografickou tematikou (minimálně 30 CME bodů relevantních k sonografii během posledních 5 let)

I. Eventuální kvalifikace v CEUS a elastografických metodách v plicní sonografii je pak volitelnou nástavbou nad II. úroveň kompetencí.

Pro správné použití CEUS a elastografie v plicní sonografii doporučujeme absolvování speciálního kurzu podrobně shrnující tyto techniky po fyzikální a přístrojové stránce a studium aktuální literatury relevantní k aplikacím těchto technik v rámci sonografie plic a hrudníku. Pro vykazování použití těchto metod pak doporučujeme vytvoření zvláštního kódu v seznamu zdravotních výkonů právě pro použití pokročilých technik nezbytných pro správný a efektivní průběh klinického vyšetření. Vhodným je pak i praktické zaškolení v použití těchto technik v rámci sonografie plic a hrudníku na pracovišti, které tyto techniky rutinně používá. Kontakty na odborníky poskytne ČSUM nebo ČPFS. V rámci tohoto zaškolení poté po diskuzi může být vydáno místním školitelem potvrzení o kompetenci uchazeče v těchto metodách v sonografii plic a hrudníku.

Poznámka:

EBUS je semiinvazivní vyšetření, kterého se tento dokument netýká. Pro provádění EBUS jsou ČPFS vytvořena doporučení a vlastní vzdělávací program. Licence k EBUS nemá žádnou souvislost s tímto vzdělávacím programem. ČSUM doporučuje absolvování výše popsaného VP před vlastním výcvikem v EBUS.

Literatura:

1. Volpicelli G, Elbarbary M, et al., International Liaison Committee on Lung Ultrasound (ILC-LUS) for International Consensus Conference on Lung Ultrasound (ICCLUS). International evidence-based recommendations for point-of-care lung ultrasound. *Intensive Care Med* 2012;38:577–591.
2. Chavez MA, Shams N et al., Lung ultrasound for the diagnosis of pneumonia in adults: a systematic review and metaanalysis, *Respir Res* 2014;15:50.
3. Minimum Training Recommendations for the Practice of Medical Ultrasound, EFSUMB, <http://www.efsumb.org/guidelines/minitraining-feb2006.pdf>
4. Minimum Training Recommendations for the Practice of Medical Ultrasound, EFSUMB, Appendix 11: Thoracic ultrasound, EFSUMB, <http://www.efsumb.org/guidelines/2009-04-14apx11.pdf>
5. Søren Helbo Skaarup et al., Objective and Structured Assessment of Lung Ultrasound Competence, A Multispecialty Delphi Consensus and Construct Validity Study, *Ann Am Thorac Soc* Vol 14, No 4, pp 555–560, Apr 2017
6. MINIMUM TRAINING REQUIREMENTS FOR THE PRACTICE OF MEDICAL ULTRASOUND IN EUROPE, EFSUMB, <http://www.efsumb.org/guidelines/2009-04-14apx2.pdf>
7. Pia Iben Pietersen et al., Lung ultrasound training: a systematic review of published literature in clinical lung ultrasound training, *Crit Ultrasound J* (2018) 10:23